

Debatt økonomi – Aftenposten 6. januar 2005

Av forsker Tove Midtsundstad,
Forskningsstiftelsen Fafo

KAN RETTES OPP. Regjeringens forslag til fleksible folketrygden favoriserer høyinntekts- og høyutdanningsgruppene. Men hvis AFP-ordningen tilpasses AFP en modernisert folketrygd, kan noen av disse skjevhetene rettes opp uten at intensjonene bak reformen forsvinner.

AFP hjelper de svakeste

Regjeringen foreslår å innføre en fleksibel førtidspensjonsordning i folketrygden, men vil samtidig vurdere å fjerne statsstøtten til avtalefestet pensjon (AFP). I dag dekker AFP 80 prosent av eldre arbeidstakere og treffer lavt utdannede og lavt lønnede godt. Et interessant spørsmål er derfor om partene og myndighetene sammen klarer å reforhandle og tilpasse AFP-ordning til en modernisert folketrygd.

Valgfri avgang

Regjeringen foreslår en fleksibel folketrygd med valgfri avgang fra 62 år, slik at alle kan gå av tidlig. Pensjonskommisjonen antar at AFP gir 60 prosent rett til å gå av som 62-åringer i dag, mens 57 prosent av kvinnene og 91 prosent av mennene vil ha opparbeidet seg en slik rett i 2010, med den nye ordningen. Andelen som kan ta ut hel pensjon er derimot langt lavere. Til sammenligning omfatter AFP opp mot 80 prosent av arbeidstakerne i de aktuelle alderskategoriene, i følge nye Fafo-tall. Det kan derfor stilles spørsmål ved hvor allmenn fleksibel folketrygd egentlig blir.

De fleste er enige om at flere arbeidstakere bør stå lenger i jobb enn i dag. Regjeringen forutsetter at lavere pensjonsytelser stimulerer til dette, og foreslår en actuariell avkorting av pensjonsytelsene. Det vil si at de som velger å gå av som 62-åringer, i stedet for som 67 åringer, må dele sin oppsparte pensjonsformue over 5 flere år. Den årlige ytelsen kan dermed bli redusert med opptil 25 %. I tillegg mister de fem års pensjonsopptjening. Alle kan imidlertid fritt jobbe ved siden av uten at pensjonene blir avkortet.

Klarer ikke mer

Forskning fra Fafo og andre viser at tidligavgang ikke bare skyldes gode pensjonsytelser og ønske om mer fritid. Helseproblemer, slitenhet, belastende arbeid, tidlig yrkesdebut og lange yrkeskarrierer er like viktig. Omstillinger, nedbemanning, innføring av ny teknologi og tilhørende gavepensjoner, spiller også inn. Drøyt en fjerdedel av AFP-pensjonistene sier for eksempel at de ville ha stått lenger i arbeid, hvis de ikke hadde måttet gå av.

Det er heller ikke tilfeldig hvem som velger AFP så snart de kan, og hvem som står i jobb til fylte 67 år. Samnsynligheten for å gå av som 62-åring er dobbel så høy for fagarbeider, operatør og transportarbeidere som for akademikere. Helseproblemer, lange yrkeskarrierer og store arbeidsbelastninger spiller også en langt større rolle for ansatte i typiske arbeideryrker enn for akademikere. Delpensjon med AFP er også langt mer

utbredt i sistnevnte gruppe. Muligheten for å kombinere arbeid og pensjon uten at pensjonen avkortes er derfor også gunstigst for akademikere. Ønsker en at flere eldre skal jobbe lenger vil det derfor kreves langt flere og mer sofistikerte virkemidler enn reduserte pensjonsytelser.

Hva vil skje med AFP?

Staten yter i dag 1 mrd i støtte til AFP-ordningen. Allerede i 1997 ble partene varslet om at støtten til AFP-pensjonistene fjernes fra 2007 for 62- og 63-åringene. Den direkte støtten, som utgjør 40 prosent av den utbetalte AFP-pensjon for 64-66-åringene, vurderes også fjernet. Partene må derfor trolig reforhandle og tilpasse ordningen. En kan tenke seg ulike modeller for dette.

AFP kan bli en supplerende ytelse. Arbeidsgivers kostnader ved at en arbeidstaker går av som 62-åring, kan alternativt fordeles over 20 år i stedet for 5 år, som i dag. Dette kan gi en årlig tilleggsytelse til folketrygden på ca. 32 000 kr, for en med inntekt på 300 000 kr over 40 år. Kan tjenestepensjonene i tillegg tas ut fra fylte 62 år, vil reduksjonen i pensjonsytelsen bli langt lavere enn de anslåtte 25 % (+ virkningene av redusert opptjening).

Bare for utvalgte

Alternativt kan en videreføre dagens AFP-ytelser for "sliterne". En slik definisjon er komplisert, og partene har ikke lyktes med avgrensingen tidligere. En mulighet er å forbeholde AFP til dem med særlig lange yrkeskarrierer, men avvikle eller redusere den for øvrige grupper. En Fafu-studie fra 2002 viser at AFP-pensjonister med redusert arbeidsevne i privat sektor i stor grad er arbeidstakere med 45 år eller mer i arbeid som 62 åringer.

I offentlig sektor vil dette utelukke store kvinnegrupper. Da mange av disse har særaldersgrense på 65 år. De med særaldersgrense på 65 år kan dessuten gå av med full tjenestepensjon fra 62 år, hvis de har 23 års opptjening (85-årsregelen). Dermed kan en videreføring av særaldersgrensene skjerm disse kvinnegruppene.